

Sygn. akt II AKa 84/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 marca 2013 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w II Wydziale Karnym w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Krameris (spr.)
Sędziowie:	SSA Stanisław Rączkowski SSA Cezariusz Baćkowski
Protokolant:	Anna Turek

przy udziale Prokuratora Prokuratury Apelacyjnej Beaty Lorenc - Kociubińskiej

po rozpoznaniu w dniu 18 marca 2013

sprawy **B. W.**

o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne pozbawienie wolności

z powodu apelacji wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z dnia 7 stycznia 2013 r. sygn. akt III Ko 14/11

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że podwyższa zasądzone na rzecz wnioskodawcy B. W. zadośćuczynienie do 14.000 (czternastu tysięcy) złotych;

II. w pozostałej części zaskarżony wyrok utrzymuje w mocy;

III. stwierdza, że koszty sądowe za postępowanie odwoławcze ponosi Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Wnioskiem złożonym do Sądu Okręgowego we Wrocławiu, B. W. wniósł o zasądzenie na jego rzecz kwoty 300.000 zł tytułem zadośćuczynienia oraz 1.500.000 zł tytułem odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Wyrokiem z dnia 7 stycznia 2013 roku, sygn. akt III Ko 14/11, Sąd Okręgowy we Wrocławiu:

I. na podstawie art. 552 § 4 k.p.k. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy B. W. kwotę 7.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku tytułem zadośćuczynienia za niesłuszne pozbawienie wolności;

II. dalej idące żądanie oddalił;

III. kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł pełnomocnik wnioskodawcy zarzucając obrazę prawa procesowego, a to:

#.

- art. 170 § 1 pkt 2 k.p.k. przez błędne oddalenie wniosków dowodowych wnioskodawcy, w sytuacji gdy wbrew pogładowi Sądu miały one istotne znaczenie dla sprawy i mogły wyjawiać rzeczywiste szkody jakie poniósł wnioskodawca w związku z zatrzymaniem i tymczasowym aresztowaniem;
- art. 558 k.p.k. w zw. z art. 322 k.p.c. przez niezasądzenie odpowiedniej kwoty tytułem odszkodowania, w sytuacji gdy ściśle udowodnienie wysokości żądania, które wobec wykazania spadku dochodów wnioskodawcy uznać należało za udowodnione co do zasady, było co najmniej nader utrudnione.

Z ostrożności procesowej, na podstawie art. 427 § 2 k.p.k. i art. 438 pkt 1 k.p.k., pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił obrazę przepisów prawa materialnego tj. art. 552 § 1 i 4 k.p.k. w zw. z art. 445 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 361 k.k. przez:

- nieprawidłowe określenie wysokości należnego wnioskodawcy zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie i zatrzymanie;
- nieuprawnione pominięcie odszkodowania przy orzekaniu i błędne przyjęcie, że odszkodowanie dotyczy wyłącznie szkód powstałych w okresie stosowania wobec wnioskodawcy tymczasowego aresztowania podczas gdy uwzględniona powinna być również szkoda jakiej doznał wnioskodawca w okresie po odzyskaniu wolności, będąca jednocześnie bezpośrednim jego następstwem.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 427 § 1 i 423 § 2 k.p.k., pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie zgodnie z wnioskiem wnioskodawcy, względnie o uchylenie wyroku w części zaskarżonej i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

W uzupełnieniu do apelacji, w dniu 13 marca 2013 roku wnioskodawca złożył pismo, w którym poparł w całości apelację pełnomocnika oraz ponownie podkreślił, że zastosowane wobec niego tymczasowe aresztowanie było wynikiem bezprawnego działania organów w postępowaniu przygotowawczym, a więc obraży przepisów rozdziału 28 k.p.k. Zdaniem wnioskodawcy, Sąd I instancji nie rozpatrzył wszystkich jego wniosków, a materiał dowodowy został oceniony w sposób wybiórczy i dowolny.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pełnomocnika wnioskodawcy zasługiwała na uwzględnienie jedynie w odniesieniu do zarzutu dotyczącego wysokości zadośćuczynienia. W pozostałym zakresie zawarte w niej zarzuty okazały się bezzasadne.

W pierwszej kolejności zważyć należało, że słusznie Sąd Okręgowy nie uwzględnił wniosków dowodowych zgłoszonych przez pełnomocnika wnioskodawcy.

W piśmie z dnia 15 kwietnia 2011 roku (data wpływu 18.04.2011 r.) pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o: przeprowadzenie dowodów z akt spraw – Ds. 354/04 KP W., Ds. 2231/04 KP W., 1 Ds. 1863/05 Prokuratury Rejonowej W., 1 Ds. 1830/04 Prokuratury Rejonowej W., 1 Ds. 923/04 Prokuratury Rejonowej W., (...) 39/05 (...) Biura (...), II K 480/07 Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Krzyków, V K 13/08 Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Śródmieścia, Ds. 451/04 Prokuratury Rejonowej W., II K 1306/04 Sądu Rejonowego dla Wrocławia- Krzyków, WR-PO- (...), I C 300/03 Sądu Okręgowego we Wrocławiu, powołanie biegłego z zakresu prawa karnego i postępowania karnego na okoliczność wyjaśnienia czy działanie organów ścigania z zamiarem i w określonym celu zmierzało do wykrycia przestępstwa czy też do zrobienia z wnioskodawcy przestępcy, powołanie biegłego z zakresu prawa gospodarczego na okoliczność zbadania czy jest możliwe prowadzenie działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę

w aspekcie permanentnego nękania i uczestniczenia w różnych postępowaniach oraz przesłuchanie świadków: T. J., I. W., D. T., H. B., B. G., J. S., C. N., A. M. i B. M..

Na rozprawie w dniu 7 stycznia 2013 roku, Sąd I instancji dopuścił dowód z akt spraw: II K 1306/04 Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Krzyków, 1 Ds. 1830/04 Prokuratury Rejonowej dla (...), II K 480/07 Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Krzyków i V K Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Śródmieścia. Zawarte w tych aktach informacje były bowiem przydatne w trakcie rozpoznawania niniejszej sprawy. Pozostałe sprawy dotyczyły innych postępowań karnych toczących się przeciwko wnioskodawcy, a także spraw pomiędzy nim, a – aktualnie już była - żoną I. W. i z tego powodu nie wnosiły nic istotnego w kwestii niniejszej sprawy dotyczącej zasadności zasażenia odszkodowania i zadośćuczynienia. Z tej też przyczyny, Sąd Okręgowy uznał te dowody za nieprzydatne i na podstawie art. 170 § 1 pkt 3 k.p.k., prawidłowo oddalił wniosek dowodowy o ich dopuszczenie.

Zasadnie też, na podstawie art. 170 § 1 pkt 2 k.p.k., Sąd oddalił wniosek dowodowy o przesłuchanie wskazanych przez wnioskodawcę świadków: T. J., D. T., B. G., J. S., C. N., A. M. i B. M.. Mieli oni zostać przesłuchani na okoliczność toczących się wobec wnioskodawcy postępowań karnych, tego kto je wywołał oraz ich bezzasadności i bezprawności. Udowodnienie powyższego nie było konieczne bowiem ocena zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wskazywała na fakt, że twierdzenie o niezasadności zastosowania tymczasowego aresztowania zostało już udowodnione zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy. Świadek I. W. skorzystała natomiast z przysługującego jej uprawnienia i odmówiła składania zeznań w tej sprawie (k. 196). Sąd dopuścił natomiast dowód z treści zeznań świadka H. B., który to świadek został przesłuchany na rozprawie w dniu 7 stycznia 2013 roku.

Na aprobatę zasługiwało także oddalenie przez Sąd wniosków dowodowych o powołanie w sprawie biegłych. W niniejszej sprawie nie budziło wątpliwości, że żądanie wnioskodawcy jest co do zasady uzasadnione, bowiem – jak wynikało z akt sprawy – zastosowane wobec niego tymczasowe aresztowanie było niewątpliwie niesłuszne. W związku z brakiem jakichkolwiek wątpliwości w tym zakresie, powołanie do ustalenia tej okoliczności biegłych byłoby bez wątpienia zbędne. Nie było również podstaw do powołania biegłego z zakresu prawa gospodarczego na okoliczność czy jest możliwe prowadzenie działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę w aspekcie permanentnego nękania i uczestniczenia w różnych postępowaniach. Zagadnienie to jest niewątpliwie sprawą bardzo osobniczą i nie może być poddane wymiernym badaniom, tym bardziej przez biegłego z zakresu prawa gospodarczego. Nadto, na powyższe pytanie odpowiedział sam wnioskodawca, który stwierdził, że to w związku ze wskazaną sytuacją nie był w stanie prowadzić w dalszym ciągu działalności gospodarczej. Jednocześnie, ocena tej sytuacji, nie miała wpływu na rozstrzygnięcie kwestii będącej przedmiotem niniejszej sprawy. Wnioskowane dowody były więc dla sprawy nieprzydatne i jako takie, na podstawie art. 170 § 1 pkt 3 k.p.k. zostały zasadnie oddalone.

Reasumując, większość powyższych dowodów, o których przeprowadzenie wnosił wnioskodawca, miała wykazać, że działania organów ścigania podejmowane wobec wnioskodawcy B. W. były bezprawne. Nie było jednak potrzeby wykazywania takiej okoliczności bowiem bezzasadność zastosowania wobec wnioskodawcy środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania jednoznacznie wynika z postanowienia Prokuratora Okręgowego z dnia 14 listopada 2006 roku (sygn. V Ds. 82/05) o częściowym umorzeniu śledztwa oraz wyroku Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Krzyków z dnia 25 listopada 2009 roku (sygn. II K 480/07) uniewinniającego B. W. od zarzuconych mu czynów. Nie miały również znaczenia te dowody, które dotyczyły okoliczności postępowań pomiędzy małżonkami. Postępowania te (dotyczące ich wzajemnych relacji, rozvodu, podziału majątku) mają charakter cywilno-prawny i odnoszą się do stosunków osobistych pomiędzy uczestnikami. Nie miały one więc wpływu na ocenę zasadności zasażenia przez Skarb Państwa na rzecz wnioskodawcy odszkodowania i zadośćuczynienia z tytułu niesłusznego zastosowania wobec niego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania.

Sąd Okręgowy, oddalając powyższe wnioski dowodowe, w żaden sposób nie dopuścił się więc obrazy prawa procesowego.

Na uwzględnienie nie zasługuje także zarzut dotyczący braku zasażenia przez Sąd I instancji odszkodowania. Sąd Okręgowy prawidłowo ocenił, że wnioskodawcy nie należy się odszkodowanie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Materialnoprawne przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa za niewątpliwie niesłuszne skazanie zawiera art. 552 k.p.k. Zgodnie z treścią § 1 powołanego przepisu, oskarżonemu, który w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji został uniewinniony lub skazany na łagodniejszą karę, służy od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania względem niego w całości lub w części kary, której nie powinien być ponieść. Odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje również w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania (art. 552 § 4 k.p.k.).

Warunkiem przyznania **odszkodowania** jest ustalenie związku przyczynowego między mającymi miejsce w przeszłości zdarzeniami, a dzisiejszym stanem faktycznym. W orzecznictwie przyjmuje się, że związek przyczynowy jest kategorią obiektywną i należy go pojmować, jako obiektywne powiązanie ze sobą zjawiska nazwanego "przyczyną" ze zjawiskiem określonym, jako "skutek". Ustawodawca wprowadzając w art. 361 § 1 k.c. dla potrzeb odpowiedzialności cywilnej ograniczenie odpowiedzialności tylko za normalne (typowe, występujące zazwyczaj) następstwa działania lub zaniechania, z których szkoda wynikła, nie wprowadza pojęcia związku przyczynowego w rozumieniu prawnym, odmiennego od istniejącego w rzeczywistości. Ogranicza tylko odpowiedzialność do wskazanych w przepisie normalnych (adekwatnych) następstw. Istnienie związku przyczynowego, jako zjawiska obiektywnego determinowane jest określonymi okolicznościami faktycznymi konkretnej sprawy i dlatego istnienie związku przyczynowego rozpatruje się z punktu widzenia okoliczności faktycznych określonej sprawy. W pierwszej kolejności należy przy pomocy testu *conditio sine qua non* zbadać, czy pomiędzy określonymi elementami sytuacji faktycznej w ogóle zachodzi jakakolwiek obiektywna zależność, a zatem, czy badany skutek stanowi obiektywne następstwo zdarzenia, które wskazano, jako jego przyczynę. Jeśli odpowiedź jest negatywna, a zatem badany skutek nastąpiłby również mimo nieobecności tej "przyczyny", to wówczas należy przyjąć, że nie występuje żaden obiektywny związek przyczynowy i nie ma potrzeby dalszego badania, czy występuje związek przyczynowy "adekwatny" w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. (tak: Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do wyroku z dnia 15 lutego 2008 roku, sygn. akt I CSK 359/07, LEX nr 371447).

Zgodnie z art. 322 k.p.c., na którego treść powołuje się pełnomocnik wnioskodawcy, jeżeli w sprawie o naprawienie szkody, o dochody, zwrot bezpodstawnego wzbogacenia lub o świadczenie z umowy o dożywocie sąd uzna, że ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy. Powyższy przepis nie ma jednak zastosowania w przedmiotowej sprawie bowiem wnioskodawca B. W. nie poniósł szkody w związku z zastosowaniem wobec niego tymczasowego aresztowania.

Za wynik przymusowej izolacji wnioskodawcy nie można uznać niekorzystnego – jego zdaniem – podziału majątku jaki został przeprowadzony pomiędzy nim, a I. W.. Jak wskazano powyżej, zasadą jest, że szkoda winna wynikać w sposób bezpośredni z zastosowania niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania. Akceptując pogląd, że bezpośredniość nie musi oznaczać ograniczenia szkody do skutków powstałych wprost na skutek fizycznego pozbawienia wolności tylko w czasie jego trwania, nie sposób uznać, że majątkowe rozliczenie między małżonkami dokonujące się w procesie cywilnym po upływie kilku miesięcy od zakończenia tymczasowego aresztowania, a nadto z udziałem pełnomocników mogą być elementem pojęcia szkody jako skutku tymczasowego aresztowania w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. bowiem związek pomiędzy tymi zdarzeniami jest zbyt odległy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, ***niekorzystny z punktu widzenia wnioskodawcy podział majątku dorobkowego małżonków wynikający z jego złej kondycji psychicznej związanej z uprzednim tymczasowym aresztowaniem, nie stanowi szkody w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k.***

Z przymusową izolacją trudno łączyć także spadek dochodów jakie osiągał wnioskodawca. Jak zasadnie wskazał Sąd I instancji, z firmy (...) sp. z o.o., gdzie wnioskodawca pełnił funkcję prezesa, B. W. w okresie tymczasowego aresztowania otrzymał całość wynagrodzenia. Z tego tytułu nie poniósł więc żadnej szkody. Pełnomocnik wnioskodawcy powstanie szkody wywodzi natomiast ze spadku dochodów w prowadzonej przez niego działalności gospodarczej (Biuro Importowo-Eksportowe (...)). Jak jednoznacznie wynika z treści zeznań B. W., na początku 2005 roku zawiesił on (de facto) działalność gospodarczą swojej firmy. Wnioskodawca potwierdził tę okoliczność

kilkakrotnie zarówno w niniejszym postępowaniu jak i postępowaniach cywilnych (k. 116, 266 oraz k. 202 akt o sygn. akt XIV Ns 7/05). Wskazuje na to także fakt, że dochody z 2005 roku (30.411,17 zł) w znaczący sposób odbiegały od osiąganych w roku poprzednim (539.265,96 zł w 2004 roku). Tak ogromna dysproporcja pomiędzy osiągniętymi przez wnioskodawcę dochodami wiązała się z zaprzestaniem prowadzenia działalności, a nie z zatrzymaniem i tymczasowym aresztowaniem, które trwało łącznie 2 miesiące i 3 dni. Zasadnie wskazał też Sąd Okręgowy, że pozbawienie wolności miało miejsce w ostatnim kwartale 2005 roku (od 4 października do 7 grudnia), co oznacza że nawet gdyby przyjąć, że B. W. prowadził w tym roku działalność gospodarczą, która przynosiła zyski, to tak krótki okres nie mógłby tak znacząco wpłynąć na wyniki finansowe. Wnioskodawca nie wskazał też na jakiegokolwiek kontrakty lub umowy, które by miały nie dojść do skutku w okresie kiedy został tymczasowo aresztowany lub chociażby na negocjacje, które miałyby do tego doprowadzić. Istotnie, prowadzenie tej działalności mogło być utrudnione przez zastosowane wobec wnioskodawcy, w miejsce tymczasowego aresztowania, środki zapobiegawcze w postaci: poręczenia majątkowego, zakazu opuszczania kraju i zatrzymania paszportu. Stosowanie wobec wnioskodawcy środków zapobiegawczych innych niż tymczasowe aresztowanie – choćby nawet najbardziej dolegliwych - nie może być jednak podstawą do dochodzenia roszczeń z art. 552 § 4 k.p.k.

Uwzględniając zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił, że w związku z tymczasowym aresztowaniem, wnioskodawca B. W. nie poniósł szkody i wobec tego nie należy mu się z tego tytułu odszkodowanie.

Zadośćuczynienie za doznaną krzywdę to odszkodowanie za szkodę niematerialną wynikłą z wykonania kary, tymczasowego aresztowania, zatrzymania czy wykonywania środka zabezpieczającego, a stanowią ją negatywne przeżycia psychiczne wiążące się nie tylko z faktem pozbawienia wolności (izolacja więzienna, przebywanie z innymi osobami pozbawionymi wolności, dolegliwe warunki odbywania kary), ale np. również to, że osoba taka w okresie odbywania kary utraciła to, co nazywa się dobrym imieniem. Dla wykładni pojęcia „zadośćuczynienia” zastosowanie mają przepisy prawa cywilnego materialnego, zwłaszcza art. 445 § 1 i 2 k.c., z którego wynika, że zadośćuczynienie powinno być „odpowiednie”. Pojęcie „sumy odpowiedniej” użyte w art. 445 § 1 k.c. ma wprawdzie charakter nieo określony, niemniej jednak w judykaturze wskazane są kryteria, którymi należy kierować się przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia. Zadośćuczynienie ma mieć charakter kompensacyjny, wobec czego jego wysokość nie może stanowić zapłaty symbolicznej, lecz musi przedstawiać jakąś ekonomicznie odczuwalną wartość. Z drugiej strony wysokość ta nie może być nadmierną w stosunku do doznanej krzywdy, ale musi być „odpowiednia” w tym znaczeniu, że powinna być – przy uwzględnieniu krzywd poszkodowanego – utrzymana w rozsądnych granicach, odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa (tak: Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 lipca 2007 r., sygn. akt II KK 321/06, Lex 299187 a także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 września 2000 roku, sygn. akt WA30/00).

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych, ale zasądzona przez niego na rzecz wnioskodawcy kwota była zdaniem Sądu Apelacyjnego zbyt niska. Większą wagę należało przyłożyć do okoliczności, że wnioskodawca B. W. bardzo źle zniósł pobyt w warunkach aresztu śledzącego. Dla osoby z wyższym wykształceniem, posiadającej rodzinę, aktywnej zawodowo, znalezienie się w warunkach izolacji - w związku z toczącym się przeciwko niemu postępowaniem karnym - jest niewątpliwie bardzo trudne. Jest rzeczą oczywistą, że przymusowe pozbawienie wolności jest sytuacją stresującą, ale w przedmiotowym wypadku uwzględnić należało, że zastosowanie tymczasowego aresztowania spowodowało bardzo zły stan psychiczny wnioskodawcy. Co prawda, jak wynika ze sporządzonych w sprawie opinii, brak jest podstaw do przyjęcia, że zastosowanie wobec wnioskodawcy izolacyjnego środka zapobiegawczego spowodowało trwałe uszczerbek na zdrowiu. Jednocześnie, biegli zgodnie podkreślali, że przymusowa izolacja wywołała ostrą reakcję stresową, a wnioskodawca nadal ma stany lękowo-depresyjne i silne poczucie krzywdy związane ze stratą (dotyczy ono zarówno sfery życia zawodowego jak i osobistego) oraz z dokonywanym bilansem osiągnięć życiowych (k. 230, 235). W wyniku zastosowania tego środka zapobiegawczego stracił on dobre imię i zachwiane zostało w stosunku do jego osoby zaufanie, które jest bardzo ważne w kontekście prowadzenia działalności gospodarczej.

Uwzględniając powyższe, Sąd Odwoławczy zmienił zaskarżone orzeczenie w pkt I w ten sposób, że podwyższył zasądzone na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienie do kwoty 14.000 złotych. Suma ta stanowi odpowiednią rekompensatę za doznane przez wnioskodawcę krzywdy.

W pozostałej części, zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Podstawę orzeczenia o obciążeniu Skarbu Państwa kosztami postępowania odwoławczego o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie stanowił przepis art. 554 § 2 k.p.k.